

גבולות היחידה: דברים פרק טז פסוקים יח-כ

נושא היחידה: עשיית משפט והצדק כתנאי לקיום בארץ.

כתב: אורי נויבירט

הסבר כללי:

משה פותח במצוות הושבת שופטים ושוטרים בערי ישראל, ממשיך במתן ציוויים לשופט שתכליתם לעשות צדק, ומסיים בכך שעשיית משפט צדק הנה תנאי לקיום ישראל בארץ. ביחידה זו נדגיש את החשיבות שיש בחוקים ובכללים בכיתה בפרט ובבית הספר בכלל, בלעדיהם הייתה שוררת אנדרלמוסיה (=אי סדר), כל אחד היה עושה ככל העולה על רוחו. בנוסף, נדגיש את החשיבות של ערכי הצדק, היושר וההגינות, ובכלל זה הצורך שלא להפלות בין חברים.

פתיחה:

נערוך סבב בין התלמידים ונבקש מהם לציין כלל אחד שקיים בכיתה או בבית הספר, וכן לנמק למה לדעתם הכלל הזה נחוץ. דוגמא לכלל: אסור לדבר בכיתה במהלך השיעור. למה הכלל חשוב? כי דיבורים עלולים להפריע למורה ללמד ולשאר התלמידים ללמוד.

עיון בפסוקים:

א. קריאת הפסוקים: ניתן לחלק את הכיתה לשלוש קבוצות. קבוצה ראשונה תקרא את פסוק יח העוסק בציווי למנות שופטים ושופטים; ניתן לכנות את הקבוצה הזו **קבוצת החוקים** (או הכללים). קבוצה שנייה תקרא את פסוק יט העוסק בציוויים לשופט; ניתן לכנות את הקבוצה הזו **קבוצת הצדק**. קבוצה שלישית תקרא את פסוק כ העוסק בשכר שיינתן על עשיית צדק; ניתן לכנות את הקבוצה הזו **קבוצת השכר**.

ב. הצעות לשאלות מנחות (יכולות לשמש גם כשאלות לסיכום היחידה):

1. מה ההבדל בין שופטים לשוטרים?
2. מדוע יש צורך לשים שופטים ושוטרים בערי ישראל?
3. מהם שלושת האיסורים החלים על השופט? – הסבירו כל אחד מהם.
4. "לא תכיר פנים" – מה פירוש הביטוי לפי פשט הכתוב? (מה הפירוש לפי רש"י?)
5. מדוע אסור לקחת שוחד? (מה הפירוש לפי רש"י?)
6. למה יזכו בני"אם יהיו כפופים למערכת משפט העושה צדק?

ג. במהלך קריאת הפסוקים יש לתת את הדעת גם לפירושי רש"י שלהלן:

✚ "לא תטה משפט – כמשמעו". יש לעמוד על פירוש הביטוי כמשמעו. כמשמעו = יש לפרש

את הפסוק כפי שהוא נשמע (כפשוטו). "לא תטה משפט" – שאסור להטות/לשנות משפט.

✚ "לא תכיר פנים – אף בשעת הטעות..." על-פי רש"י איסור זה אינו מתייחס רק לשעת

הכרעת הדין, אלא לכל העת שבו נערך המשפט ונשמעות הטעות של הצדדים. במילים

אחרות השופט צריך לתת יחס שווה לשני הצדדים גם במהלך המשפט, למשל: שלא ייתן

לאחד לעמוד ולאחר לשבת, או שלאחד ישיב בצורה נעימה ולאחר בקוצר רוח. זאת משום

שהצד שמרגיש מופלה יתבייש להשמיע את טעותיו בפני השופט (בלשון רש"י: לפי שרואה

זה שהדין מכבד את חברו מסתתמין טעותיו").

✚ "לא תקח שחד – אפילו לשפוט צדק". מפירוש רש"י יוצא שאיסור לקיחת שוחד אינו נובע

רק מן החשש שהשופט יטה משפט, אלא יש בעיה מוסרית בעצם לקיחת שוחד.

הצעות להמחשה:

כדי להמחיש עד כמה יש להתרחק מלקיחת שוחד, וכן להבהיר כי שוחד אינו רק קבלת כסף,

אלא כל דבר שעלול לגרום לשופט להיות מוטה לטובת אחד הצדדים, מומלץ לספר לילדים את

הסיפור על רב ומארו.

במסכת סנהדרין (דף ז, עמוד ב) מסופר על אדם אחד שבעבר אירח את רב בביתו, וכעת בא

לפני רב ומבקש ממנו להיות הדיין (=שופט) ולהכריע בדין שבינו לבין אדם אחר. רב ענה לו

שהוא פסול מלהיות הדיין שלו, שכן הטובה שעשה לו בעבר (שאירחו בביתו) עלולה לגרום לו

להטות את המשפט לטובתו.

הצעה נוספת: ניתן לעשות מעין בית דין בכיתה. לראות היכן יושב השופט. איך קוראים למי

שמגיש את התביעה (תובע ולא טובע) ולמי שהוגש נגדו התביעה נקרא נתבע. ולעשות מעין

משפט בכיתה הכולל ראיות וכו'.

מסרים והפנמה:

ביחידה זו מומלץ להתמקד בשני מסרים עיקריים:

א. כיבוד החוקים והכללים של המערכות השונות (התורה, המדינה ובית הספר) .

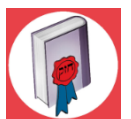
ב. מימוש ערכי הצדק, היושר וההגינות (תוך הדגשת איסור הפלייה וקבלת-נתינת שוחד).

תרגיל כתיבה: נבקש מכל תלמיד לכתוב על אירוע שבו לדעתו התנהג בצורה לא הוגנת – עשה

"איפה ואיפה" בין חבריו. כתיבה זו אמורה לחזק בתלמידים את התודעה שגם הם עלולים

להפלות בין חבריהם, וכי עליהם להשתדל להימנע מכך ולשאוף להיות הוגנים.

סיכום:

בשלב הסיכום מומלץ להתייחס לשני הנושאים העיקריים שנדונו ביחידה: חשיבות החוקים

ועשיית הצדק.

א. החוקים והכללים מצויים במסגרות רבות: בתורה יש חוקים, במדינה יש חוקים (לעיתים חוקי

התורה והמדינה חופפים, כגון האיסור לגנוב שמצוי בשניהם) וגם בבית הספר יש חוקים. החוקים והכללים נחוצים כדי לסייע לכפופים להם לשמור על התנהגות נאותה. ברוח דברי הפסוק מאבות (ג, ב): 'אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו', כלומר: המדינה וחוקיה הכרחיים כדי למנוע מהאנשים לפגוע זה בזה.

ב. ערך היושרה וההגינות הנו ערך עליון. ערך זה חייב להיות נר לרגליו של השופט. לכן אסור לו להטות משפט, להפלות את אחד הצדדים (לעשות "איפה ואיפה") ולקחת שוחד שעלול לפגום ביושר שיפוטו. גם בהתנהלות היומיומית של מבוגרים וילדים חשוב לשאוף ליישם את הערכים הללו, כלומר להיות ישרים והוגנים, לא להפלות בין חברים ולא לתת או לקבל טובת הנאה (שוחד) בתמורה לעשיית דבר-מה.

בזכות השמירה על הכללים בכלל, ועל ערכי הצדק והיושר בפרט, נהיה ראויים לשכר – לחיות ולשבת בארץ.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

- ניתן להרחיב בעניין ההתרחקות אף מחשד שוחד ("אבק שוחד") דרך סיפורי חז"ל נוספים (פרט לסיפור על רב והמארח שהובא לעיל) על אודות חכמים שפסלו עצמם מלהיות דיינים, עקב טובה שנעשתה להם או עקב היכרות מוקדמת עם אחד הצדדים. במסכת כתובות (דף קה עמוד ב) מסופר, למשל, על אמימר שפסל עצמו מלדון בדין מסוים, מאחר שאחד מבעלי הדין הוריד נוצה מראשו ובכך עשה לו טובה. בסיפור אחר מסופר על מר עוקבא שפסל עצמו מלדון, היות שבעל הדין כיסה רוק שהיה לפניו ובכך גילה דאגה ואכפתיות כלפיו.
- ניתן להרחיב גם בנושא צורת המשפט במדבר לעומת צורת המשפט בארץ: במדבר משה רבנו קיבל את כל בעלי הדין (עד עצת יתרו), ואילו בארץ היו בתי משפט "בכל שעריך" ובית הדין הגדול בירושלים.
- ניתן להתייחס גם לשאלות: א. מדוע בית הדין נמצא בשער? (כדי שכל מי שנכנס לעיר ישמע מה הם הכללים הנהוגים בעיר הזו). ב. מאיפה אנו מכירים בתי דין הנמצאים בשער? (מרדכי יושב בשער המלך, לוט יושב בשער, בועז עולה לשער ועוד).
- ניתן להקביל את תפקיד השופטים והשוטרים בעת ההיא – השופטים קובעים את המדיניות והכללים בעוד השוטרים אחראים לאכוף אותם – לתפקיד של הרשויות אשר קיימות בימינו: המחוקקת (הכנסת), המבצעת (הממשלה) והשופטת (בתי המשפט). בנוסף, כדאי להראות שעצתו של יתרו מתקיימת גם בבתי המשפט של ימינו.